

ІСТОРИКО-ПЕДАГОГІЧНА ОЦІНКА ІДЕЇ ПОЛІТЕХНІЗМУ

У сучасних умовах розвитку освіти України одним із головних завдань школи є формування творчої, самостійної й активної особистості, яка здатна до повноцінної життєдіяльності в постіндустріальному суспільстві, що характеризується суттєвими соціально-економічними та культурно-технологічними трансформаціями. З огляду на це особливої актуальності набуває визначення нових пріоритетів у підготовці висококваліфікованих професійних кадрів, інженерно-технічних та економіко-управлінських фахівців. Її зміст і організація повинні орієнтуватися не лише на адаптацію особистості до виробничих умов, а й на формування в неї широкої трудової культури на ґрунті цілісної системи наукових знань про сучасне виробництво й інноваційні промислові технології.

Звернення до витоків ідеї політехнізму в історії зарубіжної філософської та науково-педагогічної думки означеного періоду вмотивоване низкою чинників. По-перше, в умовах європейської консолідації зростає вагомість збереження національної самобутності й водночас взаємокорисного збагачення та обміну з іншими світовими культурами. По-друге, оптимальне поєднання сучасних досягнень і кращих традицій світової й вітчизняної педагогічної науки дозволяє забезпечити єдність і наступність історико-педагогічного процесу. По-третє, актуалізація творчої спадщини попередніх поколінь сприяє зростанню виховного потенціалу суспільства. У радянській історіографії становлення політехнічної освіти розглядалося у працях Л. Акользіної, В. Зубова, М. Колмакової, М. Кузіна, С. Литвинова, Г. Московкіної, В. Нечипорука, З. Равкіна, Є. Рудневої, Г. Сосновської. Утім, маємо зазначити, що переважна більшість із них дослідження означеної нами проблеми здійснювали з позицій теоретичного вчення К. Маркса й Ф. Енгельса. Становлення прогресивних ідей трудового виховання та професійної підготовки молодого покоління в епоху Європейського Відродження (XIV-XVI ст.) було викликано потребою утвердження нової системи виховання й освіти, яка б відповідала соціально-економічним змінам ранньобуржуазного суспільства.

Ідеї трудового виховання й політехнічної освіти пронизують педагогічну концепцію Яна Амоса Коменського (1592-1670). Підготовка дітей і молоді до відповідальної праці в майбутньому; формування таких моральних якостей, як працелюбність, добросовісність, витривалість; формування розумових і фізичних здібностей – це головні завдання, які, на думку педагога, мають реалізовуватися у процесі трудового виховання. Педагог наголошував, що неробство є головною небезпекою, від якої дорослі повинні оберегати молоде покоління. У творі «Світ чуттєвих речей у малюнках» (1654 р.) Я. Коменський ознайомлював учнів з існуючими професіями, за допомогою окремих прикладів розкривав структуру різних виробничих процесів. Так, педагог детально пояснював сутність садівництва, землеробства, тваринництва, будівництва, полювання, обробки металів, гончарства, давав наукове пояснення процесу виготовлення борошна, випікання хліба. Подаючи схематичне зображення виробничих процесів, він указував на особливості обробки матеріалів та специфіку використання засобів праці. Я. Коменський піддавав окремому аналізу ремесло теслярів, каменярів, рудокопів, ковалів, столярів, токарів, гончарів [1, с. 234-258]. Зазначимо, що погляди педагога на проблему трудового виховання молоді відрізнялися стрункістю методолого-теоретичних позицій і чіткістю обґрунтованих ним практичних рекомендацій для вчителів.

У творі англійського філософа Джона Беллєрса (1654-1725) «Пропозиція про утворення виробничої співпраці всіх корисних ремесел та землеробства...» (1695) висувалася ідея поєднання навчання з виробничою працею як головної передумови вдосконалення суспільства. Учений пропонував скасувати розподіл праці, який, за його переконанням, призводить до потворного розвитку людей, виступає причиною їх соціальної нерівності, перешкоджає всебічному розвитку здібностей особистості.

Кардинальна зміна позицій щодо розуміння сутності трудового виховання відбулася під впливом творчості видатного швейцарського педагога Йоганна Генріха Пес-

талоцці (1746-1827). Його теорія елементарної освіти була спрямована на гармонійний розвиток дитини, що забезпечувався єдністю розумового, фізичного і трудового виховання. Цілком умотивованою є теза педагога, що відсутність трудового виховання приводить до моральної деградації людини. Й. Песталоцці рішуче виступав проти формування професійних умінь та навичок, які обмежуються певною професією, оскільки це гальмує розвиток здібностей людини. Сенс трудового навчання педагог убачав у праці ремісничого спрямування. У зв'язку з цим він стверджував, що формувати любов до певної професії слід уже з дитинства. Причому навіть мати, доручаючи дитині виконання корисної справи по господарству, повинна пояснити, що домашня робота пов'язана зі світом трудової діяльності – сільським господарством та промисловістю. Педагог переконував, що професійна підготовка і трудове виховання виступають необхідними елементами розумового, фізичного й морального становлення особистості. Виключно актуально звучить у наш час положення Й. Песталоцці про неприпустимість організації професійного навчання, яке не передбачає передусім завдань виховання. Педагог стверджував про необхідність забезпечення шкіл підручниками, у яких би доступно викладалися основи домашнього й сільського господарства та промислового виробництва. Головне завдання освіти для індустрії він убачав у тому, щоб навчити людину створювати собі задовільні умови для життя, враховуючи всі наявні для цього засоби й існуючі шляхи. Передумовою освіти для індустрії Й. Песталоцці визнавав розвиток математичних і технічних здібностей. Він зазначав, що дитина, “яка вмє рахувати, вимірювати, виконувати лінійний рисунок, повною мірою володіє знанням інтелектуальних основ індустрії” [2, с. 302].

Німецький філософ і педагог Пауль Наторп (1854-1924) був переконаний, що завдання будь-якого виховання полягає передусім у вихованні волі, розвитку характеру, що забезпечується активною участю дітей у суспільно корисній трудовій діяльності. Він намагався організувати школу на зразок трудового суспільства, де б відбувалося спілкування учнів на основі праці, яка, у свою чергу, сприяє пробудженню творчих сил дитини у процесі набуття трудових умінь і навичок. П. Наторп уважав працю основою інтелектуальної, моральної та естетичної освіти. Обґрунтовуючи основи “суспільного виховання”, він переконував, що праця – це не лише економічна необхідність, це одна із “внутрішніх основ загального виховання” [3, с. 134].

Отже, витоки ідеї політехнізму знаходимо у творчості Я. Коменського, Дж. Беллєрса, А. Лавуазьє, Й. Песталоцці, П. Наторпа. Феномен трудової діяльності розглядався ними як основне джерело матеріального й духовного багатства країни, головний критерій соціального престижу людини, її обов'язок і фундамент особистісного розвитку. Правильно організоване трудове виховання, безпосередня участь дітей у виробничій праці сприймалися вченими в якості дієвого фактору громадянського виховання, морального та інтелектуального формування особистості, її фізичного розвитку. Зазначаємо, що вирішальне значення для становлення ідеї політехнізму мало розкриття навчальної, виховної та розвивальної функцій трудової діяльності.

Список використаної літератури

1. Дидро Д. План університета или школы публичного преподавания всех наук для российского правительства / Д. Дидро. – Собрание сочинений : в 10 т. / [пер., прим. и ввод. очерки П. И. Люблинского, ред. и вступ. статья А. И. Молок]. – М. : Худож. лит., 1947. – Т. X: Russia. Произведения, относящиеся к России. – С. 286–295.
2. Коменский Я. А. Мир чувственных вещей в картинках, или Изображение и наименование всех главнейших предметов в мире и действия в жизни // Коменский Я. А. Избранные педагогические сочинения: в 2 т. – М. : Педагогика. – Т. 2. – 1982. – С. 234–273.
3. Педагогіка. Інтегрований курс теорії та історії: Навчально-методичний посібник: У 2 ч. / За ред. А.М. Бойко. – Ч. 2. – К.: ВІПОЛ; Полтава: АСМІ, 2004. – 498 с.
4. Песталоцци И. Г. О народном образовании и индустрии / И. Г. Песталоцци. – Избранные педагогические сочинения : в 2 т. / [под ред. В. А. Ротенберг, В. М. Кларина]. – М. : Педагогика. – Т. 1. – 1981. – С. 295–321.
5. Семеновська Л. А. Еволюція ідеї політехнізму / Л. А. Семеновська // Збірник наукових праць Полтавського державного педагогічного університету ім. В. Г. Короленка. – Вип. 2 (54). – Полтава, 2007. – С. 24–31.